

ANMELDELSER

FRITIDSVARLDEN – EN SJALVSTÄNDIG OCH MANLIG SFÄR?

Henning Bech. Fritidsverden. Studier i modernitet, mandighet, homoseksualitet og senmodernitet. Forlaget Sociologi. 1999.

*F*ritidsverden utgör en del av Hennings Bechs avhandling och är en summering av forskningsresultat och analyser som presenterats i fem andra arbeten. Det mest uppmärksammade är *When Men Meet. Homosexuality and Modernity* (Cambridge, 1997).

Fritidsverden är uppdelad i fyra huvudkapitel "Genstandsfält", "Tillgange", "Resultater" och "Status og stil". Denna disposition tjänar olika syften, för det första skall den ge en överblick över viktiga dimensioner i Bechs tidigare arbeten, och för det andra skall den ge en grund för behandling av olika vetenskapsfilosofiska debatter inom sociologin. Syftena är således vittomfattande, vilket gör det svårt att både kort sammanfatta boken och diskutera alla de dimensioner och debatter som Bech tar upp.

Det teoretiskt konstruerade fält Bech behandlar är en del av den moderna livsvärlden. Genom att benämna denna del fritiden eller den "tredje världen" vill han poängtera självständigheten gentemot ekonomins eller kapitalets fält och politikens fält. Fritiden består av tre ingredienser som han benämner livsvillkor, tendenser till skapande av liv samt olika speciella sociokulturella livsätt. Det livsätt som framförallt relateras till villkor och ten-

denser och som främst gjort Bech uppmärksammad som forskare är hans analyser av manlig homosexualitet. En central aspekt i Bechs studier är den historiska utvecklingen från modernitet till sen- eller postmodernitet. Bechs teoretiska konstruerande och metodologi är främst inspirerad av Walter Benjamins och Siegfried Kracauers materialistiska fenomenologi.

Utgångspunkten för den fenomenologiska analysen är skytfenomen i den sociala världen, vilka i hög grad tas för givna av människor. Det kan exempelvis vara fråga om en känsla av stämning i blickar mellan två män eller något liknande. Analysen börjar med att klargöra deras specifika drag, även om de är mångfacetterade eller obestämbara. Blickarna mellan dessa kan tolkas som en sexuell invit mellan två homosexuella män. Dessa analyseras sedan utifrån de trender och livsvillkor de är inbäddade i. Frågor som behandlas är exempelvis, vad avses med en sexuell invit, och, genomförs den i ett urbant rum där homosexuella brukar mötas? Kan detta möte säga något om det moderna samhället? Dessa blickar i detta möte kan således vara ett uttryck för det moderna samhällets livsvärld. Analysen innebär således som exemplet visar en ständig pendling mellan det specifika och det allmänna, mellan del och helhet.

Bechs empiriska material består av olika erfarenhetsmaterial insamlat främst genom deltagande observation, kvalitativa intervjuer samt analyser av

texter och bilder. Det tolkade materialet relateras därefter till en vidare kontext, vilken även innefattar sociologisk teorier. I framställandet av resultat utgör skrivandet en konstruktiv del.

Reultatdelen är omfattande och som nämnts mycket svår att kort sammanfatta. I resultatdelen binder Bech samman en rad livsvillkor som stad, bildmedier, könsproblematisering, könsbindning, självanalyseringsapparat, parlamentaritetskomplex och känslökomplex, och former av liv som estetisering, sexualisering, homosexualisering, känslösamhet, distans, möten, vänskapsnätverk och parförhållanden. Det är i identifieringen av sammanhangen och sammanbindningen i sådana komplex som han själv anser att hans bidrag till undersökningen av den moderna och senmoderna livsvärlden är.

Kännetecknande för staden är massor av olika cirkulerande främmande människor, normupplösning och upplösning av fasta identiteter. Med begreppet telestad försöker Bech förbinda staden med den genom bildmediet förmedlade sociala världen av främmande. Könsrelationerna karaktäriseras främst av en könsproblematisering som dock inte kan ses isolerat från en könsbindning d v s en kulturellt formad manlighet och kvinnlighet. Självanalyseringsapparaten kontrollerar människor genom installeringen av en speciell jaguppfattning, som innebär att människors intentioner reduceras till funktioner. Denna apparat hänger ihop med parlamentaritetskomplexet och en i dagens

samhälle utpräglad offentlig legitimeringsnödvändighet. Tillsammans med känslökomplexet utgör ovanstående basala livsvillkor i moderniteten, och tillsammans konstituerar de en rad tendenser i utformningen av upplevelser, handling, samvaro och samspel.

En tendens är estetisering, vilken Bech menar i högre grad bör ses som en implikation av (tele)-urbanisering, könsproblematisering och en accentuering av blicken än som främst en effekt av kapitalism och varuproduktion. En annan tendens är den manliga homosexuella existensformen som Bech relaterar till produktion av bilder, kultur osv och sammanbinder den vidare till könsbindningen och könsproblematisering. Sexualiseringen innebär att kön till stora delar har reducerats till sexualorgan. Sexualiseringen knyter han till självanalyseringsapparaten, staden och telestaden. Detta har vidare en intim koppling till kulturell manlighet. Könskampen i den moderna staden har blivit till ett könsspel. Kvinnor och män kan själv välja hur mycket kvinna respektive man de vill spela. Legitimering kopplas till parlamentaritetskomplexet. Bech menar att nödvändigheten av att rättfärdiga sina intressen och/eller identiteter ökar. Legitimeringsförsöken är också kopplade till könskamp, könsspel, självanalys, iakttagelseförmågor och utveckling av känslösamhet. Bech behandlar vidare självoro och självosäkerhet som nutida tendenser. Dessa bottenar i viljan att finna sitt eget inre, att öppna sig för andra

och att legitimera detta genom olika narrativa matriser. I boken behandlas exempelvis vilka narrativa matriser som medieras genom den till manligt homosexuella knytna telestaden. Vidare behandlas exempelvis moderna vänskapsnätverk vilka han menar hör till stadens karaktär och vilka kräver urbana scener för att levas.

I den avslutande delen diskuterar Bech status och stil beträffande sin avhandling. Han behandlar härvidlag de framlagda undersökningarnas karaktär, som han betecknar som redogörelser eller kvalificerade historier. Han diskuterar sedan om denna form uppfyller de vetenskapliga valideringskraven på sannhet och giltighet. Han hävdar härvidlag att hans teorier om exempelvis den frånvarande homosexualiteten varken kan verifieras eller falsifieras, däremot, om vi uppfattar dessa på ett visst sätt, kan kännas riktiga. Avslutningsvis behandlar han sin stil som han menar är likartad den gestaltande litterära berättelsen.

Fritidsvärlden är en mycket innehållsrik bok som inte bara är svår att sammanfatta utan också i en kort recension svår att kritiskt behandla och ta ställning till på grund av alla referenser till tidigare studier. Det bör dock inledningsvis påpekas, att vi anser att den är mycket tankemässigt uppförande och leder till många egna reflektioner, som vi finner mycket positivt och uppskattar.

Att fritidsvärlden är ett vetenskapligt konstruerat fält som det bör göras fler studier inom, är vi överens om. Det vi

dock ställer oss kritiska till, är att han i alltför hög grad gör det självständigt gentemot andra fält som ekonomins och politikens. Habermas s k koloniseringsstes bör enligt vår mening tas mer på allvar. Det ekonomiska fältets konsumism präglar fritidsvärlden i högre utsträckning än vad Bech hävdar. Det urbanas estetiska utformning och den stämning som finns i den urbana livsvärlden, kan svårligen förstås utan att relateras till det ekonomiska fältets mekanismer. Vi menar också att den manliga homosexualitetens livsvärld i högre grad än vad Bech betonar är påverkad av det politiska fältets lagstiftningsprocess och den politiska debatten. I tesen om den frånvarande homoseksualiteten nämner Bech lagstifningen om partnerskap som en betydelsefull faktor. Detta pekar på att han är medveten om det politiska fältets kolonisering. Denna är dock mer betydelsefull än vad Bech tycks mena. Det bör dock framhållas att det finns en poäng i att inte i alltför hög grad relatera fritidsvärlden till övriga fält. Det existerar en självständighet som inte kan reduceras till ekonomiska och politiska mekanismer.

Den materialistiska fenomenologin som är Bechs metodologiska utgångspunkt finner vi fruktbar för den typ av studier och analys han gjort. De är som tidigare påpekat tankeväckande. Vi hade dock önskat att han i denna bok i något fall hade redogjort för sin empiri och den metod som använts, samt visat hur han gått tillväga i sin tolkningsprocess. En fråga vi exempelvis ställer oss är om

det inte finns olika typer av manliga homosexuella. Är det alla typer av manliga homosexuella som kan betraktas vara ett postmodernistiskt avantgarde. Är hans data representativa för hela gruppen? Det är omöjligt för läsaren av denna bok att besvara sådana frågor och självständigt kunna bedöma giltigheten. Vi förstår att Bech har tillgång till ett stort material och som redovisas i andra rapporter, uppsatser och böcker. Men han bör ha exemplifierat sin konstruktivistiska metodologi även i denna bok.

En av de tendenser som Bech tar upp är estetisering vilken han menade inte främst var en effekt av kapitalism och varuproduktion utan av (tele)-urbanisering, könsproblematisering och en accentuering av blicken. En tes som vi är kritiska till. Bortser exempelvis inte Bech från reklamens stora betydelse för estetiseringen. Han menar i sammanhanget att manliga homosexuella i hög grad står bakom produktionen av kultur osv men inte vad detta innebär för definierandet av manligt och kvinnligt samt för sexualiseringen utifrån ett könsperspektiv.

Vi menar att Bechs begrepp och teorier i hög grad vilar på ett manligt perspektiv och på manliga erfarenheter. Könforskning om konsumtion, urbant liv och fritidsliv visar på andra livsvillkor, tendenser och andra tolkningar. Begrepp som blick, flanerande, distans etc kritiserar i denna forskning för att vara utvecklade utifrån manliga sätt att förhålla sig till staden och urbant liv. De feministiska forskare som tagit ut-

gångspunkt i kvinnors perspektiv och erfarenheter lyfter istället fram kvinnors känsla av närvaro, av en kroppslig känslösamhet. Några menar exempelvis att "chora" skulle vara ett bättre begrepp för att förstå kvinnors förhållningssätt i offentliga miljöer. Chora knyter i högre grad an till interaktion än till blick, plats och distans. Bech skriver att manligheten är tätare kopplad till den moderna urbaniserade livsvärldens möjligheter, och det stämmer säkert. Kanske hade dock den moderna urbaniserade livsvärlden sett annorlunda ut, i både teori och empiri, om en del av den urbana värld kvinnor vistas i hade fokuserats, exempelvis kursverksamheter, work-shops, loppmarknader, mässor, körer, lekparkar och rum för kvinnlig idrott etc, och om kvinnors upplevelser varit utgångspunkten, exempelvis vad gäller olika vänskapsformer. Vi anser också att Bech i alltför hög grad generaliserar storstadens livsvärld till det allmänt förekommande. En fråga som infinner sig är om detta även gäller i mindre städer och på landsbygden, samt vilka det gäller. Det finns fritidsvärldar i andra miljöer än i storstaden och det finns kvinnliga fritidsvärldar i både små och stora städer.

En tes som Bech driver är att relationen mellan könen i det moderna samhället i högre grad kännetecknas av spel än av kamp. Han skriver visserligen att de olika könen har olika "garderober" att spela med, men han problematiserar inte om dessa "garderober" också i sig innebär ojämlika villkor för "spelandet". Det är inte bara

när det gäller könsspelet som de ojämlika villkoren spelar en något undanskymd roll, utan också när det gäller möjligheter att argumentera och legitimerade identiteter respektive intressen. Ojämlika villkor torde även ha betydelse när det gäller tillgång till olika narrativa matraser, vilka enligt Bech påverkar både självoro och självosäkerhet.

Det centrala i vår kritik mot Bechs resultat är att utifrån kvinnors erfarenheter och perspektiv skulle andra livsvillkor, livsformer och tendenser troligen visas. Bechs fritidsvärld är en värld sedd utifrån ett manligt perspektiv. Bech skriver att manligheten har en tätare koppling till den moderna urbaniserade livsvärldens möjligheter men drar inga slutsatser av det förhållande till kvinnors möjligheter, mer än att kort konstatera det. Frågan är också om de manliga homosexuella har ett så starkt inflytande som det framstår hos Bech. Om manliga homosexuella är ett avantgarde så torde detta också få konsekvenser för manssamhället.

En spännande teori hos Bech handlar om mansintresse. Mansintresset innefattar en önskan om att spegla sig i och att likna och lära av andra män. Mansintresset kan övergå till både ett erotiskt intresse och sexualitet, men inte nödvändigtvis. Bech har undersökt mansintresse både i förhållande till våld och till olika senmoderna aktivitetsintressen. Teorierna om mansintresse innebär i sig också en kritik mot feministiska forskares överbetoning av det kvinnliga för förståelsen

av manlig homosexualitet och av manlig identitet. Enligt vår mening öppnar dessa teorier också upp för alternativa förståelser av andra fenomen och andra frågeställningar. Finns exempelvis ett motsvarande kvinnointresse? Om detta mansintresse är en tendens som kommer att spridas, vilka konsekvenser får det för framtida livsvärldar och könsrelationer?

Avslutningsvis diskuterar Bech status och stil. Det vi framförallt reflekterar över är om denna typ av arbete skall benämnas som vetenskapligt eller inte, eftersom de framlagda teorierna inte kan verifieras eller falsifieras. Gränsdragningen mellan Bechs bok och reflekterande essäistik eller gestaltande skönlitteratur är hårfin. Vi anser detta utgör en spännande gråzon, men samtidigt något tveksamma till om de vetenskapliga kraven skall åsidosättas så mycket som görs i denna vetenskaplig avhandling. Å andra sidan innebär Bechs stil en mer intresseväckande och reflekterande läsning än vad som fallet är när det gäller många mer strikt vetenskapliga avhandlingar. Vi ställer snarare en fråga än att vi avger ett svar. En fråga som vi vet är föremål för inomvetenskaplig debatt som Bech på ett förtjänstfullt behandlar.

Det är bl a sådana vetenskapfilosofiska frågor och dessutom sådana utmanande teser som vi har försökt behandla och som Bech avhandling är fylld av. Det är också dessa som gör den så spännande att läsa och sedan reflektera över.

Anna-Lena Haraldson
Universitetsadjunkt i sociologi

Forskargruppen Turism och fritid, Karlstads universitet

Sven-Erik Karlsson
Universitetslektor i sociologi
Forskargruppen Turism och fritid, Karlstads universitet

DEN HETERO-SEKSUELLE MATRIX

Line Kirkegaard og Anne Görlich: Historier om kærester og kærlighed – konstruktioner af heteroseksualitet (’Pigerne kikker opad, og drengene kikker nedad’). Gyldendal Uddannelse 2000. 224 sider. Pris 198 kr.

Historier om kærester og kærlighed er en tankevækkende fortælling om produktionen og reproduktionen af heteroseksuelle relateringsformer blandt unge, etnisk danske folkeskoleelever.

Bogen er et blik ind i unge menneskers livsverdener, som forfatterne har fået adgang til ved at interviewe elever fra en skoleklasse. Kirkegaard og Görlich har haft kontakt med de unge gennem to klassetrin, 8. og 9. klasse, i forbindelse med projektarbejde på Roskilde Universitetscenter, og bogens udgangspunkt er Kirkegaard og Görlichs kandidatafhandling fra psykologi og kommunikation.

Forfatterne skriver, at deres interesser har været at oversætte de unges kultur, og at oversætte den således at historierne kan ‘fungere dekonstruerende over for fastgroede forståelser af unge mennesker, således at de får et frigørende træk.’ Samtidig ønsker man, gennem

historierne, at 'skabe øget refleksion' og 'muligheder for sociale forandringer' (p. 216).

Interviewene er bearbejdet gennem sociokulturel psykologi og socialkonstruktivistiske tankeredskaaber, og er blevet et interessant bud på, hvordan man kan tale om ungdomsliv og unges træning i heteroseksuelle kompetencer uden at anvende udviklingspsykologiens forskellige muligheder for forklaring.

Bogens første del er en overordnet gennemgang af socio-kulturel og socialkonstruktivistisk teori. Vægten og styrken i bogen ligger i forfatterens arbejde med de empiriske analyser. Her kommer tankeformerne i spil, og der eksceles særligt med 'forhandlings- og positioneringsbegreberne' (hhv. Dorte Marie Søndergaard, Bronwyn Davies), som netop giver muligheden for at fremvise at det, som er på spil blandt disse unge mennesker, er minutiose processeringer af muligheder og begrænsninger for 'kulturel genkendelighed' for aktører indenfor en delkultur. Disse muligheder og begrænsninger hænger helt tæt sammen med, hvordan 'seksuelt-romantiske relationer' kan forhandles og bearbejdes af aktørerne. Det er disse *forhandlinger* og *bearbejdnings*, som analysen går helt tæt på, og som Kirkegaard og Görlich altså viser på fremragende vis.

Læseren får et omfattende indblik i disse unge 'stemmer', fordi Kirkegaard og Görlich har valgt en særlig fremstillingsform ud fra et ønske om at 'lade de unge komme til orde på egne præmisser'. Analysen

er inddelt i fire temaer, ('Tid og nu-seksualitet', 'Krop og attraktion', 'Kærestes og kærlighed', 'Seksualitet og roman-tik'), og hvert tema indledes med mange og lange interviewsekvenser, som er arrangeret i 'undertemaer'. Efterfølgende kommenteres og arrangeres disse sekvenser, og her fremtræder koderne for hvordan man må forholde sig; koderne for 'hvad der går og hvad der ikke går, for hvilke aktører og hvornår'. Disse mønstre og variationer arbejdes derefter yderligere frem i kapitlet 'De overordnede historier', hvor heteroseksualitetens præmisser udestilles.

Undervejs i disse udestillinger af koder er der en lang række af delpointer, som viser nuancerne i *hvordan* denne heteroseksualitet trænes af de unge. At piger bliver tidligere 'modne' end drenge er den ubestridelige 'kendsgerning' i (del)kulturen, og effekten er, at jævnaldrende drenge diskvalificeres som potentielle kærestes. På den måde, kan man sige, at kulturen 'taler' gennem pigerne, da det konkret (blandt andet) bliver pigerne, som 'viser' de jævnaldrende drenge, at de skal 'kikke nedad' efter yngre piger for at få succes i de seksuelt-romantiske relationer, eftersom pigerne altså 'kikker opad'. Bogen er især historien om, hvordan pigerne forhandler sig 'på plads' som relativt underordnede i deres 'seksuelt-romantiske relationer'. Samtidig er pigerne overordentlige opmærksomme på, hvornår deres *klassekammerater* positionerer sig *for* underordnet, det vil sige, hvornår de

eksempelvis bliver *for* 'baby-agtige' i stemmen i det øjeblik at kæresten dukker op. Pigerens interne 'hierarkier', deres interne forhandlinger af hvem der er populære, hvem der er veninder med hvem, etc. hænger tæt sammen med hvordan man positionerer sig i forhold til seksuelt-romantiske relationer, og her må man altså ikke være *for* underordnet. Det er i øvrigt interessant, at materialet rummer to drenge, som på forskellig vis taler *delvist* imod denne kode om drengenes relative overordning. Den ene dreng siger endda, at han gerne vil have en kæreste som er klogere end ham selv. Her viser analysen en enkelt 'sprække' i det kulturelt hegemoniske mønster.

Nuvel. Disse delpointer skal læses i deres sammenhænge, det er der, de kommer til deres ret.

Bogens pointer centrerer sig omkring, hvordan pigernes møde med det 'seksuelt-romantiske' bliver en erfaring i at underordne sig, og her diskuterer Kirkegaard og Görlich det empiriske materiale med teorier om (hetero)seksualitet (Holland 1996 samt Lees 1986, 1993). Gennem disse teorier konkluderes det i analysen at: 'Maskuline aktører kan ikke fungere som den givende part i den seksuelle akt og må derfor tolkes som den tagende part, lige så vel som den feminine aktør ikke kan udgøre den tagende part i et heteroseksuelt møde og derfor kommer til at udgøre den givende part [...] det handler altså ikke om, hvorvidt kvindelige aktører lader sig tage seksuelt eller ej, for det gør de; det kan de ikke

undgå. Det handler i stedet om præmisserne for at blive taget seksuelt' (p. 162f).

I forhold til at have en ambition om at inspirere til 'sociale forandringer' kunne man dog spørge til, *hvad det mon får af betydning, at man vælger den teori man gør, til at underbygge sine pointer?* Det som sker i mødet mellem Lees og Hollands pointer og de empiriske historier er, at forholdet mellem 'kultur' og 'natur' efterlades uafklaret. Derved risikerer man (måske) at efterlade læseren med en opfattelse af kønnene og kønnenes præmisser som grundlæggende uforanderlige (som grundlæggende biologisk bestemte, eller kulturelt determinerede) trods det, at forfatterne ved bogens *indledning* har udpeget kønnet som ikke-essentielt. (Og her tænker jeg på den læser, som ikke i forvejen er familiær med kønsforskningens mange diskussioner omkring forholdet 'biologisk' og 'socialt' køn, 'køn som konstruktion' mv.)

Som Judith Butler forklarer, kan man forstå 'det biologiske køn' som 'undskyldning for konstruktion', (en undskyldning på den måde, at de biologiske betydninger konstrueres retrospektivt qua de kulturelle betydninger, som de tillægges gennem den heteroseksuelle matrix), men at der er tale om en konstruktion som er nærmest uendelig *drag*, uendelig massiv.

De konstruktioner som 'aktuelhistorisk' er kulturelt tilgængelige om kønnets konstitution tager overvejende deres udgangspunkt i en binær fore-

stilling om, at individet kan 'opdeles i' et kulturelt køn og et biologisk køn, og alt efter hvilke 'stemmer' man lytter til vil 'det biologiske' eller 'det kulturelle' fungere som årsagsforklaringer på individets gøren og laden. Man kunne måske forestille sig at mange læsere går til *Historier om kærestes og kærlighed* med disse 'stemmer' i deres forståelsesrepetoirer, og derfor kunne det måske have virket meget stærkt med en diskussion af denne kulturelle konstruktion *ovenpå* mødet med de mange empiriske stemmer og mødet med Lees og Hollands pointer. Netop fordi lejligheden bød sig til at udpege for læseren, at også dén binaritet er til *diskussion*, og ikke mindst i forhold til forfatternes interesse i at skabe muligheder for sociale forandringer.

*Malou Juelskjær,
specialestuderende i psykologi
og socialvidenskab,
Roskilde Universitets Center.*

DE GEOGRAFISKE CENTRES KØNSFOR- SKERE KAN LÆRE NOGET (MEGET?) AF MODERNITETENS NEDSLAG I DE SA- KALDTE UDKANTER

Siri Gerrard og Randi Rønning Balsvik (red.): Globale kyster. Liv i endring – kønn i spenning. Kvinnforsk, Universitetet i Tromsø 1999. (243 s.)

Norges forskningsråd har, som en del af det store forskningsprogram 'Kjønn i

endring', ydet et beskedent beløb på 300.000 n.kr til miljøstøtte til kvinde- og kønsforskningen ved Universitetet i Tromsø, og de penge er givet godt ud. Denne antologi er det synlige og nedskrevne resultat fra to seminarer, der er finansieret for disse midler, og den rummer et væld af spændende historier, forfriskende indfaldsvinkler og kloge indsigter.

I indledningen til antologien præciserer redaktørerne de gennemgående hovedspørgsmål i forskningsprogrammet 'Kjønn og kyst', som binder artiklerne sammen. Der er for det første spørgsmålet om, hvordan mænds og kvinders livsvilkår i Nordnorge har ændret sig i løbet af de sidste 40-50 år, og hvordan de har påvirket rolle- og identitetsmønstrene. For det andet er der spørgsmålet om, hvordan regionen har udviklet sig i forhold til det øvrige samfund. Der er artikler, der især har et 'nærsynet' indefrablik på forskellige lokalsamfund, og der er artikler, der især har et 'langsynet' og udefrablik på relationerne til omverdenen. Empirien er overvejende hentet fra lokale nordnorske kystsamfund, men der er også artikler med empiri fra andre kyststrækninger (Normandiet og New Foundland). Sidstnævnte illustrerer ganske godt, at Tromsømiljøet altid har været meget internationalt orienteret på trods af, at mange af forskerne er født og opvokset i Nordnorge og har et stort engagement i at forbedre livsvilkårene i regionen. Dette udsyn deler de med andre kystregioner, hvor kontakten til

andre, fjerne kyster, gennem lange tider har været lige så meget en del af livsvilkårene som de små lokalsamfund med de tætte sociale relationer har.

Først vil jeg nævne alle 20 bidrag, for det fortjener de. Hver og et er med til at give et nuanceret billede af en region, der både har sine helt specielle træk, sine særheder, og en region, der har mange fællestræk med andre regioner, der ligger langt fra verdens centre.

Dernæst vil jeg fremhæve nogle synsvikler, som jeg finder fortjener stor generel opmærksomhed ikke kun for kønsforskere, der arbejder med et stort blik for regionale forskelle og for de såkaldte periferområdernes vilkår for mænds og kvinders arbejds- og generelle livsvilkår, men også for alle, der interesserer sig for kønsrelationer og stedsbundethed og stedstilknytning.

I antologiens første del diskuterer fire historikere kønsrelationerne og arbejds- og levevilkårene i en række lokalsamfund i perioden 1850 og frem til nutiden. Randi Rønning Balsvik fremhæver de måder kvinderne i Vardø, i kampen for at forbedre familiernes livsvilkår, indgår i den offentlige sfære på, bl.a. ved at deltage i kvindeforeninger med afholdssagen som et meget væsentligt omdrejningspunkt. Åsa Elstad fremhæver samspillet mellem mænds og kvinders arbejdsopgaver og udviklingen af komplementære roller i to lokalsamfund i Vesterålen, og Bjørg Evjen har studeret indskudskonti i en lokal sparebank. Hver tredje konto stod i en kvindes navn, og typisk var det

penge, som kvinderne selv havde tjent og som var henlagt til eventuelle krisetider i deres hushold. Endelig har Bjørn-Petter Finstad, antologiens eneste mandlige forfatter, en diskussion af brugen af udenlandsk arbejdskraft i Hammerfest under 2. Verdenskrig, og især vilkårene og mulighederne for de ukrainske kvinder, der havnede som filetarbejdere i et af Hitlers mange regionale spisekamre.

I del to beskæftiger fire antropologer og sociologer sig på forskellige måder med identitetsudvikling og udviklingen af mands- og kvinderoller. Dagrunn Grønbech fremhæver værdigheden hos ældre kvinder i forbindelse med deres beherkskelse af livsvilkårene, og specielt hvordan de med stor indsigt har forvaltet naturens ressourcer. Britt Kramvig fremhæver ligeledes kvinders værdighed i en lokal kontekst, og hvordan nutidens mands- og kvinderoller stadig bygge på komplementære relationer. Line Vråberg har i Normandiet studeret, hvordan fiskerkonerne håndterer mændenes fravær og nærvær, der følger fiskerflådens rejserytme, og hvordan disse vilkår ritualiseres ved afsked og genforening. Jorid Anderssen skriver om kvinder som hjemmets helseforvaltere og om, hvordan kvindernes kundskaber om og erfaringer med sundhed og sygdom ændrer sig imellem to feltarbejder med tolv års mellemrum.

I del tre om arbejdsliv og erhvervsudvikling kigger antropologen Marit Husmo på udviklingen inden for fiskeindustrien og på forsøg med at

hæve produkternes kvalitetsniveau. Hun analyserer, hvordan mænd og kvinder forholder sig til nye kvalitetskrav og hvordan de udfylder nye jobs som kvalitetsledere. Hilde Bersvendsen, der er uddannet fra Norges Fiskerihøgskole, diskuterer forholdene mellem nordmænd og tamiler i fiskeindustrien i Vardø, og hvordan segregationen mellem de to etniske grupper vedligeholdes, og Hillevi Strand, der ligeledes er Fiskerihøgskolekandidat, beskæftiger sig med forholdene og mulighederne inden for en relativt ny branche, lakseopdræt.

I del fire om lokalkulturen mellem tradition og fornyelse tager Gry Paulgaard fat i et typisk norsk medie billede om kontrasterne mellem de traditionelle unge fra Nordnorge, fra landet, fra periferien, og de moderne unge fra Syd Norge, fra byerne, fra centrene. Med udgangspunkt i unge fra små kystsamfund i Finmarken problematiserer hun dette billede og beskriver, hvordan de unge i Nordnorge er præget af både traditionelle- og modernitets-træk, og at det er muligt at være både ung og 'moderne' i en lille nordnorsk kystbygd. Marit Anne Hauan diskuterer et andet medie billede, som bygger på en forestilling om, at unge kvinders fraflytning fra regionen kan skyldes, at de er utilfredse med regionens mænd, som de unge kvinder opfatter som alt for traditionsbundne. Endelig fokuserer Siri Gerrard i sin artikel på de lokale festivaler som udtryk for både mænds og kvinders måder at konstruere deres lokale identiteter på samtidig med, at

de er hvirvlet ind i en globaliseret verden.

I den sidste del af antologien tages en række vigtige begreber op til diskussion og mulig revision, og der reflekteres over nye forståelser. Dona Lee Davis, amerikansk antropolog med tilknytning til Tromsømiljøet, giver et overblik over, hvordan hendes forskning i kystkvinder har flyttet sig gennem årene. I dag arbejder hun med, hvordan kønsidentiteter genforhandles i en tid, hvor fiskeriet er i krise, og hvordan det giver sig udslag i nye grænser for offentlige og private rum. Gunn-Tove Minde diskuterer hvorvidt teorier, der er undfanget i en moderne vestlig sammenhæng kan være til megen nytte i områder, hvor de må krydse klinger med et samisk verdensbillede, der er udformet ud fra helt andre kriterier. Asbjørg Fyhn diskuterer et begreb som 'bærekraftig' forvaltning og argumenterer for nødvendigheden af et regionalt perspektiv på debatten. Litteraten Ragnhild Engelskjøn plæderer for både et regionalt og et litterært kunstnerisk blik på den nordnorske litteratur, som ofte kun har fået opmærksomhed på sin regionale tilknytning og sjældnere på sine litterære kvaliteter. Anniken Greves diskuterer begrebet 'stedsidentitet', og endelig problematiserer geografen Haldis Valestrand kystbegrebet. Hun fremhæver, hvordan kysten altid har været åben og porøs og haft mange koblinger til omverdenen, og hun kritiserer centrenes billeder af periferierne som en slags romantisk forhistorie, der skal hædres, og

ikke som nutidige og moderne dele af samfundsudviklingen.

Det er ingredienserne i bogen. Som med genren antologier generelt er der valgt bredde fremfor dybde. Nogle artikler er korte og giver kun en mundsmag af en væsentlig historie. Andre er længere og mere dybtgående.

De spændende historier

Bogen er fuld af umiddelbart spændende historier. Vi møder mennesker af kød og blod, der på kroppen og i sjælen har oplevet at være en del af regionens fortid og nutid. Vi hører mest om kvinderne og deres daglige gøremål. Det er deres hverdagsliv, de fleste artikler tager afsæt i, men det er lige så meget konteksten, der er fokus på. Bliver de forsørget af mændene, eller bidrager mændene og kvinderne ligeligt til husholdsøkonomien? Hvordan tager mændene og kvinderne del i den offentlige sfære, osv. Artiklerne er fulde af anekdoter, der spidsformulerer de levede liv, og derfor kan de læses som de spændende historier, de er.

De forfriskende indfaldsvinkler

Der er artikler, der kan læses som indlæg i indvandrerdebatten, og det er forfriskende, at de ikke ensidigt fokuserer på indvandrerne som gruppe. De viser, hvordan indvandrerne placeres i en for dem helt anden kulturel kontekst, og hvilke faktorer der får indflydelse på deres møde med den nordnorske del af verden. Andre artikler kan læses som indlæg i debatten om lige og ulige kønsrelationer. Er det nem-

mest at have vidt forskellige arbejdsopgaver og et ligeværdigt liv, eller er det nemmest at have ens arbejdsopgaver og et ligeværdigt liv? Er der nogen kontekster, der giver gode muligheder for ligeværdige relationer på enten den ene eller den anden måde?

De kloge indsigter

Det er et gennemgående træk ved artiklerne, at de både er 'nærsynede' og 'langsynede'. De falder hverken i en grøft, hvor små lokale historier er sig selv nok, eller i en grøft hvor der digtes lange historier uden hold i virkeligheden. Et andet gennemgående træk er opgøret med modernitetsteoretikerne, der tror, at mennesket er ved at løsrive sig fra tid og sted. Det er en påstand, der tager afsæt i den store geografiske mobilitet, men som ikke forholder sig til stedernes betydning for identitetsudviklingen, hvad enten man bor på hjemstedet hele livet eller rejser verden rundt. Endelig er det et indspark til centerforskerne, der tror, at de har patent på modernitetens udtryksformer.

Kønsforskerne i Tromsø er kommet langt i deres udforskning af regionen og den generaliserede viden, der kan udledes af denne forskning. Det begyndte med, at de kritiserede norsk regionalforsknings Grand Old Man – Ottar Brox – for at have usynliggjort kvindernes betydning for regionens udvikling. I dag går de videre med kønsperspektivet og udfordrer også centrenes kvindeforskere til at indgå i teoretiske diskussioner om både regio-

ners og kvinders og mænds historier og nutidige vilkår. Her fra Danmark skal der lyde en tak for denne smagsprøve på jeres forskning i Tromsø. Den inspirerer til at opdyrke lignende problemstillinger i Danmark, hvor kønsforskere i periferens Danmark har haft svært ved at vinde gehør i Københavnscentret, hvis de (vi) formastede sig til at tage et regionalt udgangspunkt. Måske tror de (også), at de har patent på modernitetens Danmark.

*Bodil Bjerring,
antropolog og regionalforsker.
Forskningslektor,
Aalborg Universitet*

VOLD ER IKKE BARE VOLD PÅ FILM

Anne Jerslev: Det er bare film – unges videofællesskaber og vold på film. Nordisk Forlag, København, Gyldendal 1999, 206 sider. Pris: 248 kr.

Hvordan og hvor meget påvirkes børn og unge af voldsskildringer på film og TV? Dette er et efterhånden velkendt debattemne i såvel den almindelige hverdagskommunikation som i medier og forskning. Medievidenskaben har efterhånden beskæftiget sig med emnet; unges påvirkning af vold i medierne i mere end 30 år. Men i grove træk foreligger der ikke klare, entydige eller afgørende resultater på området. Debatten drejer sig om, at voksnes bekymring udspringer af to ting; dels bekymring for barnet, dels bekymring over et mediebrug de ikke for-

står sig på, da de ikke på samme måde er vokset op i et altfavnde mediesamfund. Vold i medierne har så at sige en anden indvirkning hos voksne end hos de unge. Man kan således sige, at voksne kan bruge analyser af unges sociale fællesskaber på et helt generelt plan. De kan få indsigt i en generation, hvis sociale omgang adskiller sig radikalt fra den, de selv kender til, idet de voksne er vokset op i en verden uden det daglige mediebombardement, vi lever med i dag. I sin bog om unges videofællesskaber bidrager Anne Jerslev således til at skabe denne forståelse mellem generationer ved at sætte volds-action og horrorfilm i et interessant og nuanceret perspektiv. Dette gør hun i bogens første del, hvor hun bevæger sig væk fra det gængse spørgsmål om, hvorvidt de unge bliver påvirket af den slags film i form af direkte eller indirekte motivation for selv at være voldelig. I stedet spørger hun ind til, hvad det er, der foregår, når unge ser video sammen. De unges filmvalg er bestemte for, at der sædvanligvis også er film med grove voldsskildringer på programmet. På den måde kommer disse film til at indgå i en sammenhæng, der rækker langt ud over det at sidde og se vold for voldens skyld. For det handler om meget mere, når børn og unge ser voldsfilm. Bogen understreger således "hvor kompliceret diskussionen om vold i medierne er – og bør være" (s. 116).

I første del af sin bog har Anne Jerslev derfor valgt at inddrage sine læsere i et helt specifikt aspekt ved unges

mangfoldige og ofte kreative mediebrug – de såkaldte videoaftener. Aftener, eller hele nætter, hvor unge mødes med det bestemte formål for øje, at se video sammen. Disse arrangementer har en helt speciel betydning for de 16 unge mellem 15 og 18 år, som Anne Jerslev har dybdeinterviewet. De interviewede er 'normalt fungerende' unge, da bogens hensigt ikke er at undersøge hverken videofilmnørder eller horrorfreaks eller de såkaldte udsatte børn og unge. Det er heller ikke det specifikke valg af medie i forhold til andre mediebrug og omfanget af forbruget, der interesserer Anne Jerslev. Helt konkret handler undersøgelsen om, *hvordan* de unge omgås mediet gennem de på én gang tilfældigt arrangerede og nøje tilrettede videoaftener. At de unge blandt andet bruger meget tid og energi på blot at sammensætte aftenens filmmenu, er derfor ikke uden betydning for den senere læsning af filmene, da de indgår i et komplekst forhold med de andre udvalgte film, som tilsammen udgør en helhed. Der ligger en indlejret logik i at vælge en actionfilm, en horrorfilm og en romantisk film, og ligeledes er selve denne rækkefølge på seningen af filmene heller ikke tilfældig. Den romantiske film er således en måde, hvorpå de unge kobler fra gyset og de følelser, som disse film tilfører tilskueren. Det er filmgenren, der er det centrale og dominerer dermed over faktorer som skuespillere og instruktør eller tema og budskab i filmene. Det er således "en *kulturel kompetence* i

forhold til filmgenren, der forhåndsstrukturerer deres receptionsberedskab” (s. 31). De unge afprøver nogle genreforventninger og deres forskellige følelsesmæssige reaktioner, som de normalt forbinder med den givne genre. Det er heller ikke uden betydning, om det er en ren pigeaften eller drengeaften eller en kønsblandet videoaften, idet den sociale kontekst ligeledes påvirker både valget af film og læsningen af den. På den måde er receptionen en social proces. Kønsmensionen kommer til udtryk i begrænset, men tilpas, omfang i løbet af analysen på trods af de omfattende og tunge tabeller som indleder første del over henholdsvis drenge og pigers præferencer af film og deres generelle video- og filmforbrug. I analysen kommer kønets betydning for receptionsanalysen til at stå side om side med andre faktorer såsom, filmens genre, effekter, sammenligninger med andre film etc. På den måde understreger Anne Jerslev, at “det er konteksten, der bestemmer de aktuelle præferencer” (s. 55). Hun gør på den måde kønnet til mulige positioneringer, der står til rådighed for alle seere, men lidt forvirrende bliver det, når hun samtidig skelner mellem to forskellige slags blikke på filmene: et *æstetisk-distance-ret blik*, som hun knytter til drengene og et *sensibelt blik*, som hun knytter til pigerne. Pigerne kan således *velge* at påtage sig drengenes rolle, når de ser horrorfilm, og derigennem vise at de kan håndtere frygten, eller de kan *velge* den stereotype skræmte pigerolle.

Er det første så et valg, der strider imod noget naturgivent hos pigerne, hvorimod det andet valg består i at give efter for en indre, iboende lyst, fristes man til at spørge.

Bogen sætter desuden en nødvendig og aktuell diskussion på dagsordenen ved at diskutere de unges kvalitetsbevidsthed på en inspirerende måde. Man kan efterhånden kritisere kvalitetsdebatten for at være blevet til en relativismediskussion om, hvorvidt noget er lige gyldigt eller ligegyldigt. Det er en kunst at være tilstrækkelig nuanceret og forståelig i forhold til kvalitetsbegrebet, men i bogen lykkedes det at begribe de unges vurdering af noget så populærkulturelt som videofilm i forbindelse med det specielle kulturelle fællesskab, de skaber omkring filmene, uafhængigt af nogle tekstlige og æstetiske kriterier. Udover at prise de gode special effects formår de unge – i Anne Jerslevs bog – at sætte kvalitetsdiskussionen lidt på hovedet ved på en reflekteret måde at bedømme filmene ud fra den konkrete receptions-kontekst. Således får det betydning, hvorvidt filmen ses i en ren pige- eller drengegruppe eller en kønsblandet gruppe, ligesom deres genreforventning til filmen og filmens indplacering på aftenens filmmenu spiller ind i vurderingen af en god eller dårlig film.

Videoaftenernes sociale betydning for aktørerne er stor. De bliver til et redskab for de unge til at danne et socialt rum, væsen forskelligt fra andre sociale rum. Her er det for eksempel nemmere – og mere

legitimt – at snakke fortroligt med filmen som afledende aktant, hvis samtalen skulle blive for dyb og ubehagelig eller kedelig. “Overordnet kan videoaftener og videonætter som ungdomskulturel samværsform i denne aldersgruppe ganske enkelt ses som en mediefordimlet måde at have det rart sammen” (s. 45). Analysen af de unges videoaftener er som sådan en øjenåbner for de forskere, studerende eller alment medieinteresserede, der er tilbøjelige til at sætte lighedstegn mellem vold i medierne og en voksende voldelighed og kriminalitet blandt nutidens unge. Overordnet omhandler bogens første del mediernes kulturelle og sociale betydning for unge. Dermed også begrundelsen for, at der i denne analyse er tale om en receptionsanalyse, end en tekstanalyse som vigtig indfaldsvinkel til en kompleks kulturanalyse.

Del to og tre adskiller sig i form og fokus markant fra første del. Her bevæger Anne Jerslev sig fra receptionsanalysen til en æstetisk-tematisk tekstanalyse af vold og krop i nyere action- og horrorfilm, samt vold på film i 90’erne, og bogen bliver dermed i traditionel forstand til mere håndgribelige analyser af udvalgte film. I nutidens nærmest hysteriske fokusering på kroppen er det relevant at opleve, hvordan nyere action- og horrorfilm iscenesætter kroppen, dens kapacitet og dens transformationer på to forskellige måder. Actionfilmene legitimerer i sidste ende volden, “som det, der bringer vold og ondskab til ophør. Horrorfilmen, deri-

mod, iscenesætter den som meningsløs, fordi selv nok så mange voldshandlinger ikke kan stoppe ondskaben" (s.96). I forbindelse med actionfilm stiller Anne Jerslev et opsigtsvækkende spørgsmål i forhold til unges interesse for vold på film og video, som man med lethed kan overflytte til andre sfærer, som eksempelvis rollespil og voldelige computerspil. Hun knytter actionfilmernes popularitet (inklusive deres elementer af massiv vold) med den kropsfokusering, som dominerer i dag, hvor det i høj grad handler om, at have kontrol over sin krop. Den mandlige krop bliver udstillet som usårlig, hvilket vil sige "at actionfilmene igen og igen iscenesætter en fantasi om den omnipotente krop, den altbesejrende og totalt kontrollerbare krop" (s.104). Med rette spørger hun således, om de unges fascination af denne slag film i virkeligheden retter sig mod denne fantasi om kroppen i modsætning til iscenesættelserne af volden? På den måde er vold altså langt mere end bare vold på film. Man kunne derfor ønske sig, at de tre dele af bogen var tydeligere koblet eller byttet rundt, så at man blandt andet fik et (kvalitativt) svar på dette yderst interessante spørgsmål gennem receptionsanalysen. Men i denne omgang må man som læser nøjes med at foretage en kobling og yderligere refleksion over spørgsmålet selv. Dette gør dog ikke bogens analyser mindre relevante, men efterlader en forhåbning om at forfatteren gør dette i sin næste undersøgelse.

Bogen henvender sig primært til studerende og forskere, som arbejder med spændingsfeltet mellem medier, unge og vold, på grund af sit akademiske niveau (men budskabet burde spredes til alle, inklusiv de bekymrede forældre). Første del er derudover relevant for studerende og forskere, der overordnet arbejder med kulturanalyser eller receptionsanalyser med andre omdrejningspunkter end vold eller medier, da Anne Jerslev arbejder med en grundig metodik og analytisk kompetence. Del to og tre er specielt anvendelige for medievidenskabelige formål med fokus på analyser af action-, volds- og horrorfilm. Læseren kan uden besvær udvælge en enkelt del af bogen, da hver del er dybdegående i sig selv.

*Tille Jørgensen
specialestuderende ved
Kommunikation
Roskilde Universitets Center*

EFTERTANKENS TID

Karen Syberg: Ved nærmere eftertanke. Nynne Koch ser tilbage. Gyldendal, København 1999. 220 sider. Pris 275,- Turistbureau

Jeg husker Nynne Koch fra starten af 1980'erne, hvor hun holdt foredrag om feminologi på det nystartede Håndbibliotek for Kvindeforskning i Århus, senere Cekvina. Rummet var fuldt til bristepunktet af unge kvinder i bukser og batikfarvede bluser, med tvangfri frisurer og uden make-up, og

der sad Nynne, der dengang allerede nærmede sig pensionsalderen, ladylike klædt, med kulsort opsat hår og make-up'en på plads: skarptegnede sorte øjebryn og knaldrød læbestift. Det blev et godt møde, i gensidig nysgerrighed og respekt.

Nu har den danske kvindeforskning store gamle dame så i en alder af 84 år udsendt sine erindringer – på mange opfordringer, fremgår det, men så sent i livet, at hun ikke havde fysik til at skrive dem selv. Så bogen er blevet til i samarbejde med journalisten Karen Syberg. Ikke efter et uigennemskueligt ghost-writerprincip, men sådan, at de to stemmer ordentligt og redeligt holdes ude fra hinanden: Hvert af bogens kapitler har som tema et livsafsnit, hvor Karen Syberg først beretter i tredje person på grundlag af udførlige samtaler med Nynne Koch. Beretningen følges derefter op af en samtale mellem Nynne Koch og Karen Syberg, hvor man fornemmer Nynne Kochs egen stemme, og hvor den eftertanke, der har givet bogen sin titel, kommer til sin ret.

Nynne Koch er overbevist om, at biologi er skæbne, at naturen har bestemt kvinderne til at være vidt forskellige fra mændene. Hun inddeler kvindelivet i fire faser: *drømmetiden* indtil 20 år, *elsketiden* fra 20 til 45 år, hvor det seksuelle og moderskabet dominerer. Den *intellektuelle tid* fra 45 til 70 år er præget af intellekt og kreativitet, her gælder det karrieren, en kunstnerisk, politisk, social eller erhvervsrettet indsats. Og endelig er der så *efter-*

tankens tid fra 70 år og frem. Sådan har hun selv oplevet det, så sådan må det være.

I denne optik beskrives *drømmetiden* som en opvækst som "fars pige" i et storborgerligt københavnermiljø, hvor de afgørende barndomsoplevelser var kontakten med naturen i familiens sommerferier på Falster. Den lille pige "snaktede med træerne". Her grundlagdes en religiøs følelse af altings enhed, som blev afgørende for Nynnes spiritualitet. I det sociale lag, Nynne Koch tilhørte, havde piger lige så stor frihed som drenge under opvæksten. Hun siger selv, at modsat Lise Nørgaard, som tilhører samme generation, har forældrene aldrig givet hende den opfattelse, at hun "kun" var en pige.

Forældrene var lidt kede af, at Nynne ikke ville tage studentereksamen, men ønskede ikke at presse hende, en formel uddannelse fandt man dengang ikke nødvendig for piger i de kredse. Praktisk husgerning lærte hun heller ikke. Det var noget, man havde tjenestefolk til. Til gengæld lagde forældrene vægt på, at datteren lærte at begå sig i hjemmets omfattende selskabelighed med middage og baller.

Nynne Koch valgte selv at gå på Polyteknisk Læreanstalt for at forberede sig til at søge optagelse på Arkitektskolen, men ombestemte sig og besluttede sig til at blive ingeniør. Matematiklærerens skånselsløse foragt for de to eneste kvindelige elever blev en nøgleoplevelse i forhold til hendes senere feministiske engagement.

På Polyteknisk mødte Nynne

Erik Middelboe. De blev kærestere, og som tyveårig blev Nynne gravid og afbrød sin uddannelse. Det blev starten på *elsketiden* for Nynne Koch. Nynnes mor sørgede for, at det unge par blev gift. Datteren Karen blev født i 1935, og et par år senere kom tvillingeparret Lene og Lone. I bogen beskriver Nynne sit og Eriks ægteskab som et kammeratægteskab uden den store passion, men også uden større økonomiske eller praktiske bekymringer. De to hold forældre bidrog kraftigt til det unge pars forsørgelse, mens Erik afsluttede sine studier, og der var råd til både barnepige og stuepige.

Som 24-årig mødte Nynne Koch så for alvor seksualiteten i den store, lidenskabelige forelskelse i en af mandens studiekammerater. Selvom forholdet ikke overlevede, blev det anledningen til, at Nynne søgte skilsmisse. Hun kunne ikke gå på kompromis ved at have et seksuelt forhold til sin ægtemand, når hun var forelsket i en anden. Så i 1940 blev Nynne Koch enlig mor med tre små børn. Selvom hun var økonomisk sikret, ville hun have et job: "man bliver jo også stolt, jeg ville ikke bede nogen om noget." Og så blev hun antikvarboghandler, først som ansat hos Niels Kaaber i Læderstræde, senere med eget antikvariat. Den tyve år ældre boghandler blev hendes elsker, og kortvarigt fra 1945 til 1947 også hendes ægtemand, et forhold, der byggede på seksualiteten, men som hun selv betegner som noget af en fejltagelse i tomrummet efter hendes skilsmisse.

Under besættelsestiden faldt Nynne Kochs forfatterdebut i form af to kriminalromaner skrevet sammen med veninden Regitze Caroc, men i øvrigt spiller besættelsestiden en ret perifer rolle i erindringerne.

Efter skilsmissen fra Kaaber slog lynet ned for alvor. Nynne Koch forelskede sig i jøden Harry Korzen og han i hende. Korzen var gift og familiefar og kunne ikke uden videre gå fra sin kone, men Nynne overtalte ham til at blive far til et kærlighedsbarn Iørn født 1952. Igen et radikalt valg helt i overensstemmelse med den livsfølelse, Nynne beskriver som så central i eftertankediologerne: den kosmiske samhørighed i kærligheden og seksualiteten, hvor den store, altopslugende seksuelle betagelse må og skal føre til graviditet.

At ægtemanden gik hen og fik barn med sin elskerinde, fik imidlertid Harry Korzens kone til at smide ham ud. Han og Nynne Koch flyttede papirløst sammen, og i 1955 blev deres yngste søn Kim født. Nynne Koch siger, at forholdet til Korzen blev det forhold, hun troede skulle vare livet ud, så godt passede de sammen seksuelt, psykisk og intellektuelt.

I denne fase debutterer Nynne Koch som seriøs romanforfatter. Det bliver til tre romaner i løbet af fire år, romaner som Nynne Koch selv beskriver som afsøgninger af temaer i hendes eget liv. Biografisk hænger de alle sammen med hendes kærlighed til Korzen. Her vælger Karen Syberg at træde uden for Nynne Kochs egen beretning og analysere

disse romaner – og såvel positive som negative anmeldelser af dem – som kilder. Det samme gør hun med et udkast til et skuespil og de kvindepolitiske avisartikler, som Nynne Koch begyndte at skrive i 1950'erne.

I 1961 brød Nynne Koch så med Korzen. Den store seksuelle betagelse havde fortaget sig, og igen gjorde kompromisløsheden sig gældende. Hellere et liv som enlig mor end et lunkent rutineforhold.

På mig som læser virker Nynne Kochs erindringer om sin *drømmetid* og især sin *elsketid* meget eksotiske. Skidt med den sladderværdi, der ligger i at få beretningen om Nynne Kochs personlige liv præsenteret. Det interessante for mig er her fortællingen om et kvindeliv i første halvdel af 1900-tallet, som er så radikalt anderledes end andre kvindeliv i samme generation, som jeg har hørt om – f. eks. min egen mors. Et liv på den økonomiske solside, hvor spørgsmålet om udkommet og forskellige jobs skildres som en biting. Et liv, hvor seksualiteten fortællendes som åbenlys drivkraft, så radikalt, at selv det sidste, modne, forhold forlades, da det ikke længere er seksuelt spændende. Et liv med et bevidst valg af papirløst parforhold og børn født uden for ægteskab i 1950'erne, hvor den slags bestemt ikke var hverdagskost. Kort sagt: et liv, som på nogle måder giver mindelser om overklasse- og adelsliv før den franske revolution, og som kun har været muligt for ganske (privilegerede!) få.

Efter bruddet med Korzen begyndte den fase, Nynne Ko-

ch betegner som *den intellektuelle tid*. Som enlig mor fandt hun sig nu nødt til at tage et job for at forsørge børnene. Hun indså, at drømmen om at kunne leve af at skrive var urealistisk, og skaffede sig et job som kontorassistent på Det Kongelige Bibliotek. Her tager Nynne Kochs egen stemme for en tid over i form af erindringer, som hun tidligere selv har skrevet om sin tid på Det Kongelige Bibliotek. Med ram-mende, humoristiske og personlige formuleringer, det er en fornøjelse at læse. Og her synes jeg så personligt, at det rigtig spændende begynder. Det, der vedkommer mit og mange andres engagement i liv og forskning.

Nynne Koch havde satset på at kunne få tid til at skrive og havde derfor kun bundet sig til en fem timers arbejdsdag, men børnene krævede jo også deres, så overskud til til at skrive, det blev der ikke. Hun mener selv, at dette urealiserede behov for at skabe var med til at skubbe hendes interesse for kvindeforskningen i gang.

Under indtryk af oprettelsen af Kvindehistorisk Samling i Århus bad Nynne Koch i 1965 rigsbibliotekaren om lov til at oprette en katalog over den kvinderelevante litteratur på Det Kongelige bibliotek. Hun fik lov at bruge et kvarter om dagen (!) og beskriver dette som en stor sejr: tre timer hver 14. dag brugte hun på at gennemgå samlingerne og lave kartotekskort. Til formålet opfandt hun betegnelsen "Feminologi". I forbindelse med Dansk Kvindesamfunds 100-års jubilæum lavede Nynne

Koch en udstilling på biblioteket, som blev et stort tilløbsstykke. Flere af de unge kvinder, der på det tidspunkt var blevet del af Rødstrømpebevægelsen medvirkede ved diskussionsarrangementer. Forholdet til rødstrømpebevægelsen fortælles som gensidigt ambivalent. I 1972 var Nynne Koch med til at arrangere udstillingen "Det indre Univers", der handlede om mystiske strømninger, som datidens marxistisk orienterede rødstrømper slet ikke kunne have med at gøre. Samtidig fik hun mulighed for gennem fagreferenterne at øve indflydelse på bibliotekets anskaffelser, og der blev i den første halvdel af halvfjerserne, der var økonomisk gode tider for biblioteket, anskaffet betydelige mængder ny kvinderelevant litteratur. I 1974 fik Nynne Koch forskningsrådsmidler til et projekt om kvindelitteratur, og i forbindelse med Kvindeåret 1975 arrangerede hun udstillingen "Hvad er det, kvinden vil?" Det blev samtidig til en bog med samme titel. Med udgangspunkt i Kvindeåret startede Nynne Koch også sine velbesøgte forelæsningsrækker i feminologi i Folkeuniversitetets regi. Den oprindelige 5-timers arbejdsdag var forlængst blevet til meget mere, og man kan blive helt forpustet, når man læser om alt det Nynne Koch havde gang i i disse år.

Nynnes arbejde på Det Kongelige Bibliotek blev starten til Kvininfo, oprettet som selvstændig institution i 1979 med økonomisk tilskud fra Undervisningsministeret og Kultur-

ministeret. Støtten fra kvindelige politikere som Ritt Bjerregaard og Dorte Bennedsen spillede en væsentlig rolle.

Forholdet til rødstrømperne gik ikke stille af. I bogen diskuteres indgående kontroverserne mellem Lone Fatum, der stod for en patriarkatskritisk elendighedsforskning i modsætning til Nynne Kochs fordybelse i det, hun kalder det kvindelige tydningsunivers med fokus på kvinders særlt og spiritualitet. Men ifølge Nynne Koch var det sjovt.

Harske ord bliver til gengæld hjertebarnt Kvininfo's udvikling til del. Nynne Koch opfatter Kvininfo som i stigende grad useriøst og populistisk. Specielt er hun bitter over støtteforeningen Kvindeligt Selskabs uddeling af prisen "Årets Pikhoved" til Frank Dalgaard for nogle år siden. Allerede dengang historien stod på, gjorde det mig ondt. For Nynne Koch, der her som gammel dame ikke var i stand til at se Kvininfo's uomtvistelige kvaliteter bagom nogle ungdommelige tåbeligheder. Og for Kvininfo, der gennem dette brud har mistet den umiddelbare forbindelse til sin oprindelse. Jeg

synes stadig, det er en sørgelig historie.

Er Nynne Kochs erindringer så en bog, der er værd at læse? Ja, hvis man har lyst at stifte bekendtskab med en af den danske kvindeforskningens store personligheder, hendes synspunkter og livsværk. Men hvad vil der være at huske, når det første indtryk har lagt sig? Måske en vis irritation, det gælder i hvert fald for mig. Nynne Kochs essentialisme og inddeling af kvindelivet i fast afgrænsede faser finder jeg som kønsteoretiker og feminist videnskabeligt uholdbar og politisk verdensfjern. Ikke engang som utopisk tanke siger den mig noget. Jeg tror ikke på kvinders biologisk betingede særlt eller forestillingen om, at det er (eller burde være!) muligt at løse modsigelserne mellem udannelse/arbejde/karriere og parforhold/moderskab ved at vente med at kaste sig ud i samfundslivet, til "elsketiden" er forbi, og så lade sig forsørge af andre så længe. Som kønsteoretiker er Nynne Koch for mig ikke noget overbevisende dansk svar på den lidt ældre Simone de Beauvoir. Jeg sidder og får lyst til at diskutere og

bliver frustreret over, at Karen Syberg har valgt blot og bart at gøre sig til mikrofonholder for Nynne Kochs synspunkter. Hvad med lidt modspil på læsernes vegne? Dialogformen i eftertanke-afsnittene kunne have lagt op til det. – Nej, det er selvfølgelig ikke muligt, hverken etisk eller genremæssigt. En kønsteori, der er så snævert sammenvævet med det personlige liv, kan man som interviewer ikke undsige uden at undsige både erindringen og den erindrende selv. Og det gør man ikke, når hovedpersonen er 84 år.

Men al respekt for Nynne Kochs pionerindsats for den tidlige danske kvindeforskning. Den historie er værd at huske på for os, der var med i de tidlige år, og at genfortælle for nye generationer.

Og så skal jeg huske at fortælle, at bogen er godt illustreret med billeder af Nynne Koch fra helt lille pige til gammel, livserfaren dame.

*Kirsten Gomard, cand.mag.
Center for Europæiske Kulturstudier med Afdeling for Køn-
forskning ved Aarhus Universi-
tet.*